

CROSS COMPLIANCE. Dobrostan zwierząt – wymogi obszaru C

Dobrostan od stycznia

Od 1 stycznia Wymogi Wzajemnej Zgodności (ang. cross compliance) zostały poszerzone o przepisy dotyczące dobrostanu zwierząt. Oznacza to, że każdy rolnik ubiegający się o płatności bezpośrednie musi spełnić wymagania w zakresie zapewnienia im zdrowia, opieki oraz komfortu.

Od 2009 roku rolników utrzymujących zwierzęta obowiązują Wymogi Wzajemnej Zgodności z zakresu identyfikacji i rejestracji zwierząt, tzw. obszar A. Od 2011 roku natomiast – wymogi dotyczące zdrowia zwierząt oraz bezpieczeństwa żywności i pasz z tzw. obszaru B. Ostatni etap wdrożeń przypada na ten rok i obejmuje dobrostan zwierząt – czyli wymogi z obszaru C. Pamiętajmy, że skutkiem nieprzestrzegania przez rolników norm wzajemnej zgodności może być zmniejszenie dopłat bezpośrednich lub płatności w ramach niektórych działań PROW.

Wymogi Wzajemnej Zgodności obejmujące dobrostan zwierząt można podzielić na trzy grupy:

- wymogi ogólne dotyczące wszystkich utrzymujących zwierząt gospo-

darskich bez względu na gatunek i liczbę zwierząt w gospodarstwie,

- wymogi dotyczące cieląt – są to dodatkowe wymogi, do przestrzegania których zobowiązani są posiadacze cieląt,
- wymogi dotyczące świń – są to dodatkowe wymogi, do przestrzegania, których zobowiązani są posiadacze świń.

• Wymagania ogólne dla wszystkich zwierząt

Kwalifikacje osób obsługujących zwierzęta

Obsługą zwierząt powinny zajmować się osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje zawodowe.

Dozór, kontrola zwierząt:

- jeden raz dziennie – wszystkie zwierzęta utrzymywane w pomieszczeniu za wyjątkiem cieląt,
- cielęta – dwa razy dziennie,

- zwierzęta gospodarskie utrzymywane w systemie otwartym kontrolowane tak często, jak to jest konieczne i możliwe.

Karmienie i pojenie zwierząt:

- zwierzęta gospodarskie muszą otrzymywać pasze dostosowane do gatunku, wieku, kierunku użytkowania i potrzeb behawioralnych,
- nowo narodzone zwierzęta powinny otrzymywać siarę najszybciej, jak to jest możliwe,
- cielęta muszą otrzymać siarę najszybciej, jak to jest możliwe, nie później niż 6 godzin od narodzin,
- zwierzęta, a szczególnie cielęta i prosięta, muszą mieć zapewnioną wystarczającą do ich potrzeb ilość wody pitnej,
- dostęp do wody musi być stały dla zwierząt chorych oraz w czasie upałów,
- zwierzęta gospodarskie utrzymywane w pomieszczeniach powinny być karmione minimum raz dziennie, a cielęta minimum 2 razy dziennie.

Higiena sprzętu i urządzeń do karmienia i pojenia:

- sprzęt i urządzenia do karmienia i pojenia musi być:
  - wykonany z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt i ludzi,
  - regularnie czyszczony i dezynfekowany,
  - w dobrym stanie technicznym i sanitarnym.

Budynki i pomieszczenia inwentarskie muszą być:

- utrzymane w czystości,
- zbudowane z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia zwierząt i ludzi,
- zbudowane bez wystających i ostrych elementów,

- podłogi, na których przebywają zwierzęta muszą być gładkie, stabilne i równe, nie mogą być śliskie.

Budynek produkcyjny powinien mieć wyjścia ewakuacyjne:

- W odległości nie przekraczającej 50 m przy ściółkowym systemie utrzymania zwierząt, a przy bezściółkowym – 75 m,
- Przy bezściółkowym utrzymaniu, jeżeli obsada bydła i trzody nie przekracza 15 sztuk, a owiec – 200 sztuk, wymagane jest co najmniej jedno wyjście ewakuacyjne,
- W budynkach przeznaczonych dla większej liczby zwierząt, należy mieć co najmniej dwa wyjścia ewakuacyjne, a z pomieszczeń podzielonych na sekcje – co najmniej jedno wyjście z każdej sekcji,
- Wrota i drzwi powinny zawsze otwierać się na zewnątrz,
- Przy utrzymywaniu zwierząt na płytce ściółce konieczna jest płyta obornikowa o pow. 3,5 m²/DJP oraz szczelny zbiornik na gnojówkę i wodę gnojową o pojemności 3 m³/DJP,
- przy utrzymaniu bezściółkowym zaleca się zbiornik na gnojowicę o pojemności 11 m³/DJP. Zbiorniki o pojemności do 200 m³ muszą być zamknięte, a przy większych pojemnościach zamknięte lub otwarte.

Oświetlenie

Zwierzęta nie mogą przebywać cały czas w ciemnościach, dlatego w po-

mieszczeniach należy zapewnić oświetlenie naturalne (okna, świetliki itp.) lub sztuczne.

Hałas

Żadne zwierzę nie powinno być narażone na ciągły hałas przekraczający 85 dB. Należy unikać nagłego źródła hałasu, mogącego wystraszyć zwierzęta. Niższy poziom hałasu powinno się zapewnić zwierzętom w nocy, samicom ciężarnym i noworodkom.

Stężenie szkodliwych gazów i kurzu

Ważne jest także utrzymywanie stężenia szkodliwych gazów i kurzu na poziomie nieszkodliwym dla zwierząt. Za najbardziej szkodliwe uznaje się dwutlenek węgla, amoniak i siarkowodór. Ich stężenie powinno być na tyle niskie, aby nie powodować złego samopoczucia u zwierząt. Nie może być również szkodliwe dla obsługujących. Jeśli gospodarstwo posiada system wentylacji mechanicznej, musi mieć także system wentylacji awaryjnej. Wszystkie czynności w pomieszczeniach inwentarskich powinny być wykonywane w sposób minimalizujący powstawanie kurzu.

Opieka nad chorymi zwierzętami

W przypadku zauważenia u zwierząt jakichkolwiek objawów chorobowych czy zranień, należy je na-

tychmiast otoczyć właściwą opieką. Jeśli opieka właściciela nie pomaga, zasięgamy pomocy lekarza weterynarii. Pomoc lekarza weterynarii musi być odnotowana w ewidencji leczenia zwierząt.

Izolowanie zwierząt chorych

W każdym gospodarstwie należy zapewnić możliwość izolowania zwierząt, jeśli wymaga tego ich stan zdrowia. Chorym zwierzętom należy zapewnić suche, wygodne podłóżę, najlepiej ze ściółką.

Wykonywanie zabiegów na zwierzętach

Jakiegokolwiek zabiegi związane z ingerencją w organizm zwierzęcia mogą być wykonywane tylko i wyłącznie przez osobę uprawnioną w tym zakresie (posiadającą odpowiednie kwalifikacje).

Polskie przepisy uprawniają do wykonywania zabiegów na zwierzętach lekarzy i techników weterynarii. Wykonywanie u świń takich zabiegów, jak skracanie kłów czy obcinanie ogona, jest dopuszczalne tylko, jeśli zauważono poranienie sutków macior (skracanie kłów) lub poobgryzane ogony w grupie świń. Kastracji prosiąt i obcinania ogona powinno się dokonywać przed ukończeniem 7. dnia życia. Zabiegi kastracji po 7. dniu życia mogą być wykonywane tylko po zastosowaniu znieczulenia i tylko przez lekarza weterynarii.

Tabela. Koncentracja gazów w pomieszczeniach inwentarskich dla zwierząt

Kategoria zwierząt	Dopuszczalne stężenia i koncentracja gazów (w ppm) nie powinny przekraczać ¹		
	stężenia dwutlenku węgla CO ₂	stężenia siarkowodoru H ₂ S	koncentracja amoniaku NH ₃
Cielęta	3 000	5	20
Świnie	3 000	5	20
Kurczęta brojlery	3 000	x	20

Prawidłowe postępowanie ze zwierzętami chorymi, zranionymi oraz wykonywanie zabiegów na zwierzętach

¹ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie wymagań i sposobu postępowania przy utrzymaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz.U. z 2010 r. Nr 56, poz. 344).

Zapewnienie swobody ruchu

Generalną zasadą jest, by każde zwierzę, bez względu na system utrzymania (uwięziowy czy bezuwięziowy), miało zapewnioną swobodę ruchów. Swoboda ruchów to możliwość swobodnego wstania, położenia się, dostępu do paszy i załatwiania potrzeb fizjologicznych. W przypadku zwierząt utrzymywanych w kojcach, muszą mieć one możliwość swobodnego obracania się. W przypadku cieląt i świń obowiązują określone minimalne normy powierzchni, dostosowane do wymogów wzajemnej zgodności (cross-compliance).

Zwierzęta w otwartym systemie utrzymania

W przypadku zwierząt utrzymywanych całorocznie poza pomieszczeniem inwentarskim, należy pamiętać o zapewnieniu zwierzętom możliwości ochrony przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi i zwierzętami drapieżnymi. Zwierzęta te powinny być kontrolowane minimum raz dziennie i mieć stały dostęp do wody.

Wymogi dotyczące cieląt

Cielę – to młode zwierzę z gatunku bydło, do ukończenia szóstego miesiąca życia (bez względu na płęć).

Wymogi dotyczące systemu utrzymania cieląt i minimalnych powierzchni dla cieląt odsadzonych od matek

Pojedynczo można utrzymywać cielęta:

- do ukończenia 8 tygodnia życia (bez względu na liczbę cieląt w gospodarstwie),
- w gospodarstwach posiadających mniej niż 6 cieląt (bez względu na wiek),
- cielęta chore, zranione, bez względu na wiek (na polecenie lekarza weterynarii).

Cielęta utrzymywane w pojedynczych kojcach muszą mieć zapewniony kontakt wzrokowy i fizyczny między sobą. Zwierzęta powinny się widzieć oraz mieć możliwość wzajemnego obwąchiwania się, dotykania itp. Oznacza to, że przegrody między kojcami nie mogą być jednolitą, trwałą ścianką. Jednolita ścianka przegradzająca kojce jest dopuszczalna natomiast w przypadku klatek stanowiących izolatkę dla cieląt chorych, umieszczonych w niej na żądanie lekarza weterynarii. Cielęta powyżej 8 tygodnia życia muszą być utrzymywane grupowo, w gospodarstwach posiadających więcej niż 6 cieląt jednocześnie.

System utrzymania cieląt

- przestrzeganie grupowego utrzymania cieląt,
- zapewnienie minimalnej powierzchni,
- cielęta utrzymywane pojedynczo nigdy nie mogą być trzymane na uwięzi,
- cielętom nigdy nie wolno zakładać kagańców.

Zakaz wiązania cieląt oraz zakładania im kagańców

Zarówno w gospodarstwach utrzymujących cielęta pojedynczo w koj-

cach (w gospodarstwach posiadających mniej niż 6 cieląt jednocześnie), jak i w utrzymujących cielęta grupowo w kojcach, należy bezwzględnie przestrzegać zakazu wiązania cieląt. Wiązanie jest dopuszczalne jedynie w porze karmienia i tylko w przypadku ich grupowego utrzymania, lecz na czas nie dłuższy niż godzina. Stosowane uwięzie nie mogą ranić cieląt, muszą być sprawdzane w chwili ich stosowania i w razie konieczności poprawiane tak, by nie zranić ani nie udusić zwierzęcia. Nawet podczas tego krótkiego okresu, w którym jest związane, cielę musi mieć zapewnioną swobodę ruchu.

Wymogi dotyczące świń

System utrzymania świń

- świni utrzymywane grupowo mają zapewnioną minimalną powierzchnię,
- świni utrzymywane pojedynczo muszą mieć zapewnioną swobodę ruchów,
- loszki i lochy pomiędzy 4 tygodniem po pokryciu a 1 tygodniem przedwyproszeniem mogą być utrzymywane pojedynczo, jeśli w gospodarstwie jest mniej niż 10 loch i loszek.

Zapobieganie agresji świń utrzymywanych grupowo i prawidłowe postępowanie w takim przypadku

Częstą przyczyną agresji świń utrzymywanych grupowo jest nadmierne zagęszczenie. Stosowanie się do przedstawionych poniżej zaleceń pomoże, jeśli nie wyeliminować, to przynajmniej zmniejszyć agresję zwierząt. Należy pamiętać także o tym, że uciekanie się do tzw. ostatecznych metod (obcinanie ogonów, leki uspokajające), może być stosowane dopiero po wykorzystaniu wszystkich podanych niżej sposobów.

Zapewnienie dostępu do materiałów absorbujących uwagę

Wszystkie świni powinny mieć zapewniony stały dostęp do materiału

manipulacyjnego, który nie może być dla nich zagrożeniem. Jako materiał manipulacyjny dla świń mogą służyć np. nieuzbrojone opony, worki napełnione słomą, sianem czy wiszące łańcuchy. Materiał manipulacyjny nie może kaleczyć i ranić zwierząt.

Tworzenie grup wyrównanych wagowo i wiekowo

Tworząc grupę zwierząt, która będzie przebywać w jednym kojcu, należy tworzyć grupę ze zwierząt zbliżonych wiekiem i wagą (różnice w masie ciała nie powinny przekraczać 10%). Grupy najlepiej tworzyć ze zwierząt młodych, najpóźniej tydzień po odsadzeniu.

Zapewnienie możliwości pobierania paszy wszystkim zwierzętom jednocześnie oraz zapewnienie pasz objętościowych, zaspokajających potrzebę głodu i żucia

Przy grupowym utrzymaniu świń ważne jest zapewnienie takiej długości stanowisk paszowych, by każde zwierzę miało jednoczesny dostęp do paszy. Szczególnie istotne jest to w gospodarstwach nie stosujących żywienia do woli lub za pomocą automatycznych stacji paszowych.

Dla świń, zwłaszcza loszek i loch, ważne jest podawanie pasz objętościowych (wysoko włóknistych, energetycznych), zapewniających im możliwość żucia i poczucie sytości.

Eliminowanie z grupy zwierząt agresywnych, poranionych, chorych i słabszych

W przypadku występowania w grupie świń wyjątkowo agresywnych zachowań lub skutków takiego zachowania, jeśli zawiodły metody zapobiegania agresji, zwierzęta agresywne i te będące ofiarami agresji, powinny być usunięte z grupy, przynajmniej czasowo. Zwierzęta takie można przez jakiś czas utrzymywać pojedynczo.

Postępowanie z lochami i loszkami prośnymi

Prośne lochy i loszki, w razie potrzeby odrobaczamy. Kojce i le-

gowiska, w których umieszcza się lochy i loszki również muszą być wolne od pasożytów. Dezynfekcję pomieszczeń i legowisk należy przeprowadzić po ich uprzednim oczyszczeniu. Na czas porodu zapewniamy lochom i loszkom materiały umożliwiające budowę gniazda. Niezbędna jest także przestrzeń ułatwiająca swobodne proszenie w sposób naturalny lub wymagający ludzkiej pomocy.

Postępowanie z prosiętami

Kojec dla loch z prosiętami musi być tak skonstruowany, by zabezpieczyć prosięta przed przygnieceniem przez lochę. Prosięta powinny przebywać z lochą przynajmniej przez 28 dni. Wyjątkiem od tej zasady jest zagrożenie zdrowia lochy lub prosiąt. W tej sytuacji można odsadzić prosięta od lochy w 21 dniu życia, pod warunkiem, że zostaną przeniesione do wyspecjalizowanego pomieszczenia, odizolowanego od pomieszczeń, w których przebywają lochy. Takie miejsce powinno być wcześniej oczyszczone i odkażone.

Wymogi dotyczące knurów zarodowych

Kojec knura ma co najmniej wymaganą minimalną powierzchnię i musi być usytuowany tak, by knur mógł widzieć, słyszeć i węszyć inne świnię. W kojcu wydzielamy czyste, suche miejsce, w którym zwierzę może wypoczywać.

Przestrzeganie zakazu wiązania i pętania świń oraz kolczykowania (drutowania) nosa świniom utrzymywanym w pomieszczeniu

Drutowanie nosów świń utrzymywanych w pomieszczeniach jest zabronione. Świnię utrzymywane w pomieszczeniu powinny mieć zapewnioną możliwość zaspokojenia naturalnej dla nich potrzeby rycia (potrzeba ta wzrasta wraz z wiekiem świń), szczególnie u loch i loszek.

Minimalne wymagania dla poszczególnych grup zwierząt są regulowane unijnymi przepisami. Zgodnie

z prawem, wymagania wzajemnej zgodności w zakresie dobrostanu zwierząt dotyczą świń i cieląt.

źródła: Normy i wymogi wzajemnej zgodności dla gospodarstw ubiegających się o płatności bezpośrednie CDR (materiały szkoleniowe dla rolników)

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. 2003; Nr 106; poz. 1002 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. 2007; Nr 133; poz. 921 z późn. zm.)

- a) koniowate - zwierzęta gatunków: koń (*Equus caballus*) i osioł (*Equus sinus*),
- b) bydło - zwierzęta gatunków: bydło domowe (*Bos taurus*) i bawoły (*Bubalus bubalis*),
- c) jeleniowate - zwierzęta gatunków: jeleni szlachetny (*Cervus elaphus*), jeleni sika (*Cervus nippon*) i daniel (*Dama dama*) utrzymywane w warunkach fermowych, w celu pozyskania mięsa i skór,
- d) drób, ptaki gatunków: kura (*Gallus gallus*), kaczka (*Anas platyrhynchos*), kaczka piżmowa (*Cairina moschata*), gęś (*Anser anser*), gęś garbonosa (*Anser Cygnoides*), indyk (*Meleagris gallopavo*), przepiórka japońska (*Coturnix coturnix japonica*), perlica (*Numida meleagris*) oraz utrzymywany w warunkach fermowych struś (*Struthio camelus*),
- e) świnię (*Sus scrofa*),
- f) owce (*Ovis aries*),
- g) kozy (*Capra hircus*),
- h) pszczoła miodna (*Apis mellifera*),
- i) zwierzęta futerkowe - lis pospolity (*Vulpes vulpes*), lis polarny (*Alopex lagopus*), norka amerykańska (*Mustela vison*), tchórz (*Mustela putorius*), jenot (*Nyctereutes procyonoides*), nutria (*Myocastor coypus*), szynszyla (*Chinchilla lanigera*) i królik (*Oryctolagus cuniculus*) - hodowanych w celu produkcji surowca dla przemysłu futrzarskiego, mięsnego i włókienniczego.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymania gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz. U. Nr 56, poz. 344 z późn. zm.), Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz. U. Nr 116, poz. 778)

Jan Burblis
DODR we Wrocławiu
Fot. Ewa Kutkowska,
Edward Krajewski
DODR we Wrocławiu